

Klubbbacken med Brådstupsparken

Antikvarisk konsekvensanalys avseende bebyggelseförslag som underlag till detaljplan

Rev. 2022-07-08

Stockholms stad Dnr 2020-09513

Nyréns Arkitektkontor

PROJEKTINFORMATION

Uppdragsgivare: Pimula Byggnads AB via Johan Borglund

Konsekvensanalys utförd av:
Fredrik Innerstedt, uppdragsansvarig byggnadsantikvarie, sakkunnig certifierade kulturvärden (KUL2)
Maria Engström, landskapsarkitekt LAR/MSA, planeringsarkitekt FPR/MSA
Urban Nilsson, byggnadsantikvarie, sakkunnig certifierade kulturvärden (KUL2)

Illustrationer som redovisar utbyggnadsförslaget: Dinell Johansson Arkitekter och Veronika Borg landskapsarkitektur & stadsbyggnad
Fotografier där inget annat anges: Nyréns Arkitektkontor AB

Omslagsbild: flygfoto över området, sett norrut mot Mälaren. Stockholms stadsmuseum.

Inledning

Bakgrund och syfte

Stadsbyggnadsnämnden har påbörjat ett planarbete för en del av Hägersten 1:1, Klubbacken i Hägersten, som ett led i att uppfylla stadens bostadsmål med nya bostäder inom tunnelbanans influensområde.

För att tydliggöra vilka kulturvärden som kan påverkas av ny bebyggelse så har en kulturmiljöutredning tagits fram, *Klubbacken med Brådstupsparken, kulturmiljöutredning*. Nyréns arkitektkontor.

Föreliggande dokument konsekvensbeskriver ett förslag ställt mot de värden och rekommendationer som identifierades i kulturmiljöutredningen. Planförslaget har bedömts utifrån handlingen ”Klubbacken” upprättat av Dinell Johansson arkitekter och Veronika Borg på uppdrag av Primula Byggnads AB, daterat 2021-10-20. Renderingar och illustrationer har reviderats efter detta datum.

Under processen för denna konsekvensanalys och tidigare kulturmiljöutredning har ett planarbete påbörjats avseende fastigheten Bellmanskällan 11. Bedömning och analys i föreliggande rapport utgår från att befintlig bebyggelse i Bellmanskällan 11 bevaras.

Förutsättningar/gällande lagrum

Stockholms översiktsplan

I Stockholms översiktsplan anges att Hägersten bland annat har ”stora möjligheter till stadsutveckling genom komplettering av bostadsbebyggelse, förskolor och skola, kultur och service.”

Plan- och bygglagen

Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 6 § så ska ”bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av god helhetsverkan”. Utöver det ska ”ändringar och tillägg i bebyggelsen göras varsamst så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas”.

Kulturmiljölagen

Inga fornlämningar finns registrerade inom aktuellt planområde. Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. För att automatiskt skyddas av Kulturmiljölagen kap 2 ska lämningen vara tillkommen före 1850.

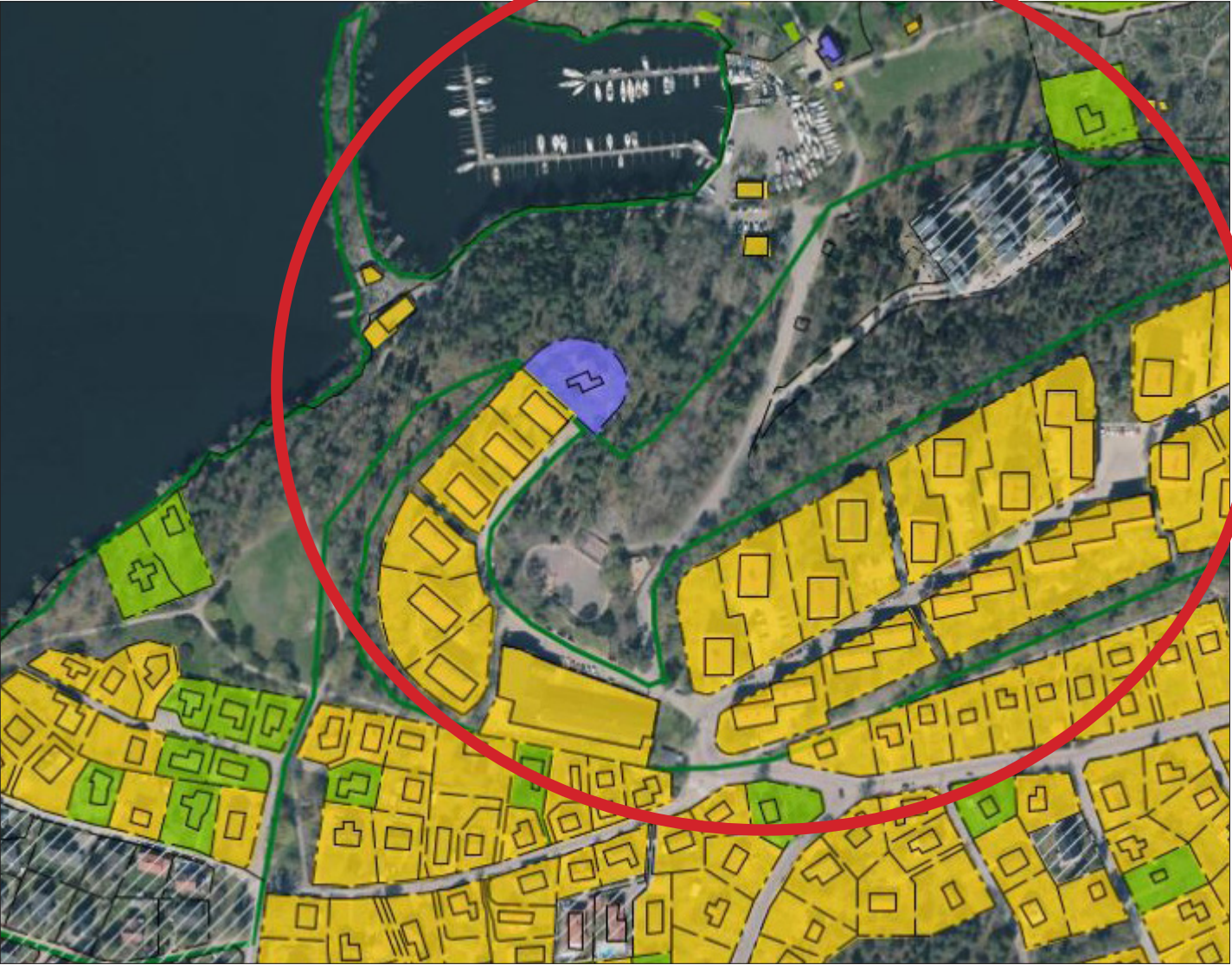
Kulturhistoriskt värdefullt område

Bebyggelsen längs Brådstupsvägen och Klubbacken samt den gröna trädridån mot Mälaren är utpekad som kulturhistoriskt värdefullt område av Stockholms stadsmuseum, se grön markering på intilliggande karta. Vid förändringar i ett sådant område bör särskilt uppmärksamhet ägnas åt kulturhistoriska värden. Utöver detta är även enskilda byggnader kulturhistoriskt klassificerade av Stockholms stadsmuseum.

Läsanvisning

I detta dokument beskrivs ett förslag till utveckling som ligger till grund för framtagande av detaljplan inför samråd. Det är därmed de framtagna illustrationerna av ett möjligt utbyggnadsscenario som beskrivs inom ramen för vad detaljplanen kommer medge. Plankartans bestämmelser för användning och egenskaper har inte bedömts.

Dokumentet är uppdelat på följande vis: initialt beskrivs bakgrund, syfte och grundläggande planförutsättningar (denna sida). Därefter återges de slutsatser, värden och rekommendationer som togs fram i kulturmiljöutredningen. Därefter beskrivs förslaget översiktligt. Några utvalda vyer som bedömts som viktiga presenteras och förslagets konsekvenser på de kulturhistoriska värdena beskrivs. Följande del analyserar förslagets påverkan på områdets kulturmiljövärden utifrån den kulturhistoriska värdering och de rekommendationer som togs fram i kulturmiljöutredningen. Slutligen görs en sammanfattning av planförslagets konsekvenser.

Utsnitt av Stockholms stadsmuseums klassificeringskarta. Ungefärligt planområde vid Klubbacken och Brådstupsparken är markerat i vitt. Ungefärligt utredningsområde för kulturmiljöutredning är markerat med röd ring.
Källa: Stockholms stad, DpWebmap

Läsanvisning

Beskrivande text är markerad med grå bakgrund.

Analyserande text är markerad med gul bakgrund.

Konsekvensbeskrivande text är markerad med röd bakgrund.

Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2021 - Karaktärisering

Bebyggelsens karaktär

Området som helhet

Stadsplanen består av flera olika stadsbyggnadselement, där park, byggnader och den bevarade naturmarken tillsammans skapar en samgestaltad helhetsmiljö. Bostadsbebyggelsen i området kring Brådstupsparken är uppförd som samkomponerade grupper med punkthus och parallellställda eller sammankopplade lameller. Endast vid den lilla centrumpplatsen vid områdets entré förekommer en solitär byggnad med avvikande utformning. Gatorna inom området följer höjdkurvorna och såväl gator som byggnader är anpassade till topografin. Bebyggelsen är placerad på den högsta nivån i landskapet och är uppdelad i två grupper, vid Klubbacken respektive Brådstupsvägen, vilken följer terrängen i en mjuk båge runt Brådstupsparken. Vid branter längs gatorna har berghällar och naturmark bevarats, vilket skapar en grön inramning till respektive bebyggelsegrupp. Mot norr slutar terrängen mot Mälaren och dalstråket har i stadsplanen tagits tillvara som gemensam mötesplats för de boende och omvandlats till park. Längst i norr har den skogsklädda bergsslutningen ner mot Mälaren sparats längs förkastningsbranten.

Området utgör en egen enklav med flerbostadshus norr om Mälarhöjdens villaområde och omges av en krans sparad naturmark. Området nås via Klubbacken i söder och saknar egentlig entréplats, men markeras av en solitär byggnad med centrumsfunktioner framför vilken Brådstupsparken breder ut sig. Från entrépunkten syns alla områdets ingående delar, med Klubbackens karaktäristiska punkthusbebyggelse till höger, samt parken och lamellhusbebyggelsen längs Brådstupsvägen till vänster. Mot norr ansluter Klubbensborgsvägen, vilken följer den starkt kuperade terrängen i en bøj ner mot Mälaren.

Bebyggelsens utformning

Byggnaderna är uteslutande uppförda i modernistisk stil med få dekorelement utöver fasadernas materialverkan. Byggnaderna är uppförda som enkla volymer med regelbunden fönstersättning. All bostadsbebyggelse har enkelt utformad, oftast naturlig grön förgårdsmark mot gata. Fasaderna är i huvudsak putsade. Husen står i sparad naturmark med förädlade entrésidor med murpartier och prydnadsplanteringar mot gata. Byggnaderna saknar egentliga baksidor. Gränsen mellan privata och offentliga rum är flytande. Växtlighet utgör i de flesta fall både förgrund och fond till bebyggelsen.

Centrumanläggningen med bostadshus på Bellamnskäl-

lan 11 präglas av funktionalismens strama former och en utformning styrd efter dess funktion. Anläggningen består av fyra sammanbundna byggnadskroppar som skiljer sig i volym och utformning. Framför smalhuset finns en altan på garagetaket. Smalhusets och altanens gavel mot öst ger en viss avskärmande effekt idag.

Klubbacken

Punkthusen längs Klubbacken är på norra sidan placerade i sekvens mot gatan, medan sammankopplade lameller följer gatans riktning i syd. Kännetecknande för punkthusen är att de står fritt placerade i förhållande till vägarna och orienterade i samma vinkel för att skapa goda solförhållanden. Punkthusen längs Klubbacken håller samma höjdskala och trappar upp längs slutningen vilket gör att topografin konsekvent tydliggörs. Genom att placera byggnaderna en bit in på berget skapades fria utsiktspunkter. Byggnadsstadgan tillät sedan 1931 att bygga bostäder i höghus. Punkthusen var dock kontroversiella när de sköt upp över trädskronorna och därmed påverkade

upplevelsen av landskapet. Punkthus användes som ett skulpturalt element i planeringen och placerades främst i höjdlägen för att accentuera topografin. Från Bromma och Mälaren skapar punkthusen en karaktärgivande siluett bakom den skogsklädda förkastningsbranten.

Brådstupsvägen

Vid Brådstupsvägen består bebyggelsen av parallellställda lameller i tre till fyra våningar vilket medför en takhöjd under eller i nivå med trädtopparna. Mellan husen skapas öppna gårdsrum med fri sikt ut över Mälaren, vilken går att uppleva även från gaturummet. Förhållandet till topografin och utemiljön är detsamma som längs Klubbacken.

>>Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2021 - Karaktärisering

Arkitektoniska detaljer

Minst åtta olika byggherrar var inblandade i områdets tillkomst. Bebyggelsen hålls trots detta samman i ett gemensamt uttryck genom Björn Hedvalls schema för den arkitektoniska gestaltningen.

Vid en snabb anblick ser husen lika ut, som om de vore ett resultat av en rationellt storskalig produktion, men närmre granskat är flera unikt utformade och inpassade i orörd natur.

Stilen präglas av en enkel men omsorgsfull gestaltning vilken senare skulle komma att betecknas som folkhemsarkitektur. Huskropparna är smala utan att ha tagit steget fullt ut att bli till de smalhus som kom att känneteckna tiden. Planerna visar Björn Hedvalls harmoniska, yteffektiva och ofta öppna utformning. Planerna utfördes ofta som spegelvända halvkor utifrån ett centralt trapphus.

Bellmanskällan 11 utgör ett centralt inslag i Klubbaren och förankrar området planmässigt. De fyra byggnadsvolymer har skickligt utformats och anpassats till platsen och dess funktion.

1.

4.

5.

6.

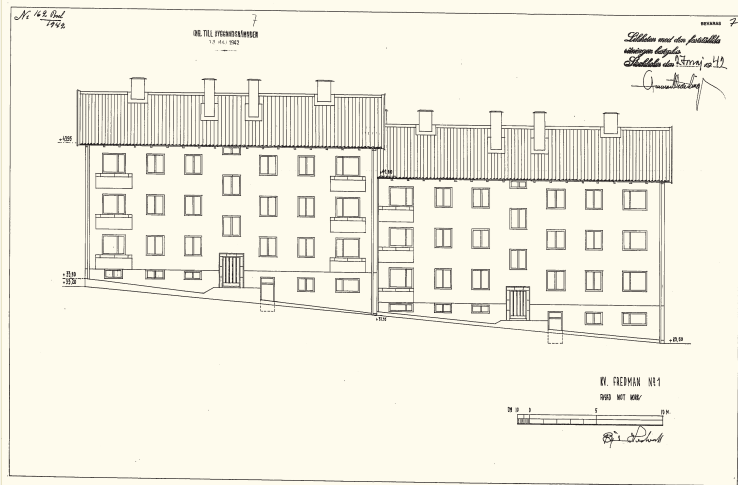
1-5. Fredman 1.
6. Mollberg 2, entréport.
7. Brådstupet 1-3, fasader mot Mälaren.

Källa planer och fasader: Stockholm Stads bygglövsarkiv.

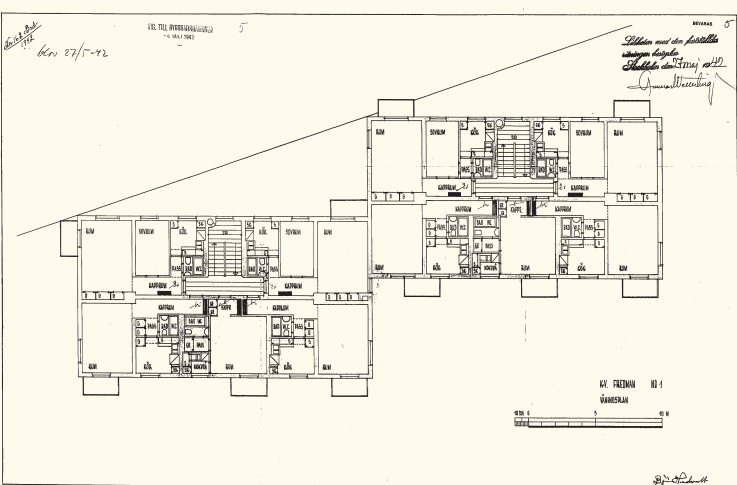
7.

2.

3.

>>Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2021 - Karaktärisering

Brådstupsparken - en representant för Stockholmsstilen

Brådstupsparkens byggstenar

Brådstupsparken är ett av stadbyggnadselementen som tillsammans med de omgärdande bebyggelsegrupperna bildar områdets helhetsmiljö. Parken är gestaltad utifrån Stockholmsstilens ideal och har ett tidstypiskt uttryck, med flera av karaktärgivande byggstenar för hur en park utformades:

- En naturlig sänka har tillvaratagits och förädlats som park centralt i området, vilket är kännetecknande för miljöer från denna tid. Jämför ex med dalstråksparken som Aspudsparken, Bandhagen, Blackebergsstråket och Årstaliden.
- Parkmarken har gestaltats med inspiration från mälarskapet, som förädlad natur med gräsmattor, träd- och buskplanteringar och anlagda vistelseytor för lek och umgänge. Bevarad topografi och naturmarksslänter ger en grön inramning och bildar fond mot det anlagda parkrummet. Naturmarken skapar samtidigt distans till angränsande bebyggelse.
- Inplanterade björkar och ädellövträd som lönnar och kastanj är idag uppvuxna och ramar in parken mot gatorna och bidrar starkt till parkens karaktär.
- Granitstensmurar och trappor har varsamt placerats in i topografin för att tillgängliggöra ytor på olika nivåer. Avgränsade ytor med ett geometriskt formspråk är kännetecknande. En av stödmurar upphöjd plats med sexkantig form återfinns invid Klubbensborgstigen. Grönmålade trästaket avgränsar olika lektytor och bildar gräns mot gatan.
- En äldre bäckfåra har integrerats i parken och leder i dess förlängning vidare genom en bäckravin mot Mälaren. Området runt bäckfåran ingick ursprungligen i parkmiljön, men har idag slyat igen till följd av eftersatt skötsel. En gångstig följer bäcken och i parken markeras den av stenbumlingar och en liten bro över bäckfåran.
- Att ge plats för lek och rörelse, med öppna ytor intill de anlagda lekmiljöerna, är typiskt för denna tid. Lekplatsen Kastanjeparken är huvudattraktion i dagens park, men här finns även en anlagd grillplats under tak, promenadstigar och sittplatser.

Karaktärsfulla lövträd i klippt gräs ramar in parken.

Kontrast mellan anlagda parktytor och vild natur.

Bevarad naturmark skapar distans mot bostäderna.

Anlagda lektytor på dalbotten omges av gräsytor för fri lek.

Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2021 - Kulturhistoriskt värde

Begreppet kulturhistoriskt värde definieras av Riksantikvarieämbetet som ”*de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang - samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag*”

Kulturhistoriskt värde definieras här med utgångspunkt i kriterierna: Kulturhistorisk helhet och relevans samt Möjlighet till kunskap och förståelse. Kriterierna fungerar som olika ingångar till en samlad bedömning och förklaring av kulturhistoriska värden utifrån vilka berättelser som kulturmiljön har potential att förmedla. Bedömningen av det kulturhistoriska värdet är förankrad i historiken och de kulturhistoriska sammanhang som avgränsas där. Ett grundligt utforskande av områdets kulturhistoria är en förutsättning och själva fundamentet till en kulturhistorisk värdering.

Planstruktur

Klubbacken och Brådstupsparken är en tydlig och välbevarad representant för utvidgningen av Stockholm från 1940-talet och har därmed ett *samhällshistoriskt värde*. Den sammanhållna planstrukturen med park- och bebyggelsegrupper komponerade i samklang med topografi och naturmark samt en välbevarad parkmiljö och byggnader bidrar till *miljöskapande värden*. Detta uttrycks dels genom en tydlig rumslighet kring Brådstupsparken, dels genom upplevelsen av området/landskapsbilden på håll. Det senare framförallt från Mälaren och Klubbensborg samt även Vinterviken.

Brådstupsparken och naturmarkens branta sluttning ner i dalen mot Klubbensborg var ett centralt inslag redan i den ursprungliga planen. Park- och naturmarken är ett tydligt exempel på hur områdets planstruktur formades med sammanhängande naturpartier för lek och rekreation, fria från biltrafik. Parken har därför även ett *socialhistoriskt värde*.

1

Bebyggelsens anpassning till topografin och sparad naturmark

Kvarterens utformning och i synnerhet bebyggelsens anpassning till befintlig topografi kan berätta något om tidens samhällsplanering och byggande, men bidrar även till upplevelsevärden på platsen. Lamellhusbebyggelsen är placerad i natur, vilket utgör en grundläggande och tidstypisk egenskap. Sparade naturmarken omkring, mellan och i direkt anslutning till bebyggelsen speglar den äldre stadsplanen och den tidens sätt att hantera topografin i samband med byggandet, vilket bidrar till områdets *samhällshistoriska värde* men även till miljöskapande värden. Sparad naturmark har även ett *landscaps- och naturvärde* i sig – bebyggelsen förstärker naturens karaktär.

Klubbensborgsstigen har lång historisk kontinuitet och vittnar om den äldre vägsträckningen för att ta sig ut till Klubbensborg.

2

Brådstupsparken som en representant för Stockholmsstilen

Brådstupsparken är i huvudsak värdefull som en del av områdets övergripande stadsplanering men är också intressant och värdefull i sig. Äldre kartor visar hur de ursprungliga skogspartierna på Klubbacken successivt har omformats och under 1900-talets förädlats till parkmark och naturmark. Värdet kommer till uttryck genom bland annat storvuxna träd planterade på 1940-50-talet, stigar, trappförbindelser och typiska vistelsezoner, vilka har ett värde såsom miljöskapande kvaliteter som tillskapats vid områdets utbyggnad.

Park- och naturmarken präglar området, dels genom att skapa ett inre parkrum med solitära träd eller naturmark som rumsavgränsande element, dels genom att förbinda bebyggelsen på dalens två sidor.

Brådstupsparken är till sin huvudstruktur en välbevarad och pedagogiskt tydlig representant för den så kallade "Stockholmsstilen", utformad av arkitekten Anton Paulson, under ledning av arkitekterna Holger Blom och Erik Glemme. Brådstupsparken har därför även ett visst *parkarkitekturhistoriskt värde*.

Utveckling av lamellhus i olika variationer

Bebyggelsen från tidigt 1940-tal inom området kan berätta om utvecklingen av den funktionalistiska stadsplaneringen. Kombinationen av punkthus och tjockhus speglar tidens sociala bostadspolitik under andra världskriget och hur dessa kvarter planerades och slutligen uppfördes.

Lamellhusen är tydligt placerade parallellt längs höjder kring dalgången och omgivna av trädbevuxna slänter. Planmönstret är inte lika repetitivt och enhetligt som tidigare under 1930-talet och generellt finns en större variation av byggnadstyper inom det förhållandevis lilla planområdet.

Den delvis välbevarade 1940- och 50-talsarkitekturen bidrar till områdets enhetliga arkitektoniska formspråk. I ett större perspektiv avviker dock bebyggelsen i Klubbacken från sin närmaste omgivning och utgör ytterligare en varierande del av Hägerstens mångfasetterade stadsdel.

Sammantaget innebär detta att bebyggelsen har ett visst *bebyggelsehistoriskt värde* och förhållandevis hög läsbarhet och goda möjligheter till kunskapsförmedling.

Förslag till ny bebyggelse - övergripande beskrivning

Beskrivning

Förslaget beskrivs i arkitekternas material och redovisas övergripande här som underlag för de analyser som görs i konsekvensbedömningen.

Förslaget som prövas består av 10 punkthus med liknande volym och utformning. Sju av husen placeras väster om Klubbensborgsstigen i Brådstupsparken och bäckravinen mot Mälaren och tre på vägens östra sida. Av de tre senare så placeras ett hus norr om Mamsell Ullas väg och två i söder mot kvarteret Ulla Winblad och befintliga punkthus.

Nya byggnaderna föreslås uppföras med fem våningar mot gata och suterrängvåning mot park och natur. Garage placeras under några av gårdarna väster om Klubbensborgsstigen. Brådstupsparken får en ny utformning och nya entréer som anpassas mot de nya husen.

Arkitektoniskt är husen inspirerade av befintliga byggnader inom närområdet vid Klubbbacken. Detta tar sig uttryck i putsade fasader i ljusa kulörer, regelbunden fönstersättning och markerade entréer. Byggnaderna ges delvis även en samtida karaktär vilket främst tar sig uttryck i en särpräglad taksarg, platta tak, annorlunda fönsterstorlek och rundade balkonger i hörn.

Byggnaden närmast Brådstupsvägen föreslås delvis uppglasad med lokal för verksamhet i markplan.

Till höger: Situationsplan,
DinellJohansson, Veronika
Borg landskapsarkitektur &
stadsbyggnad och AJ Landskap.

Elevation: DinellJohansson, Veronika Borg landskapsarkitektur & stadsbyggnad och AJ Landskap.

Vyer - påverkan av ny bebyggelse

VY 1 - NULÄGE

VY 1 - FÖRSLAG

Vy 1 - från Pettersbergsvägen mot Brådstusparken

Förslagets styrkor

Naturmarksslänten öster om Klubbensborgsstigen lämnas obebyggd vilket bevarar de äldre punkthusens inlummade läge och samkomposition med den angränsande naturmarken.

Den nya bebyggelsens höjdskala upplevs underordnad punkthusen längs Klubbacken och låter dessa fortsatt markera terrängens högsta läge. Ny bebyggelse upplevs även underordnad Bellmanskällan 11.

Den nya bebyggelsen har en sammanhållen höjdskala som i denna vy upplevs anpassad mot de äldre lamellhusen och ligger under trädtoppshöjd.

Ambitionen att bevara en karaktärsfull äldre tall i hörnet Brådstupsvägen-Klubbensborgsstigen är positivt.

Förslagets svagheter

Upplevelsen av parken som en del av Klubbacken kommer försvagas genom uppförandet av hus 1 och 2 i denna vy från Pettersbergsvägen. Parken förlorar i dignitet och dess bärande roll som stadsbyggnadselement i plankompositionen förtas.

Vy 2-3 – från Brådstupsvägen mot Klubbensborgsvägen/Klubbacken

Förslagets styrkor

Den nya bebyggelsen utgör en samkomponerad grupp som tecknar en tydlig ny årsring. Den sammanhållna höjdskalen följer och accentuerar topografin.

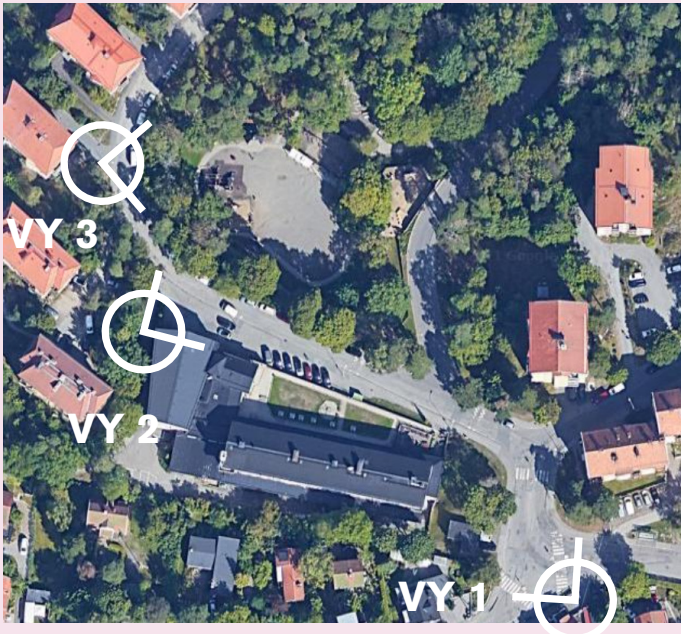
Den öppna strukturen skapar visuella släpp mellan parken och gatan, där bevarad naturmark på slänten bakom kan skimras mellan husen. Vyn mot parken bevaras i princip helt öppen från Brådstupsvägen och öppnar och sluter sig omväxlande längs Klubbensborgsvägen.

Förslagets svagheter

Parkens gestaltning och läsbarhet som dalstråkspark påverkas negativt när parkmark tas i anspråk för ny bebyggelse. Parkrummet minskar och den kvarvarande parkytan får en delvis ny byggd inramning och en förändrad rumslighet.

Slänten mot gatan, som utgör del av parkens ursparade och anlagda karaktär, bebyggs. Husen som placeras i parkslänten får en eller två suterrängvåningar mot parksidan, vilket ger en 5-6 våningars höjdskala i mötet med parkrummet. Tre av gårdarna underbyggs, mellan hus 2-4 och hus 6-7, vilket gör det svårt att etablera stora träd på dessa. I båda vyerna kommer de föreslagna husen visuellt att dominera den östra sidan av parkrummet. Förslagets ambition är att gårdarna ska utformas med plantrade slänter och topografisk anpassning. Risk finns annars att socklar och murar skapar slutna sidor mot parkrummet som ytterligare förstärker det byggda uttrycket.

Den trädbevuxna bergsslänten öster om Klubbensborgsstigen, som idag skapar en visuell inramning av naturmark runt parkrummet, kommer döljas bakom nya hus. Även punkthusen längs Klubbacken, som i nulägesvyn tecknar siluett på områdets högsta delar, döljs bakom de nya husen. Därmed bedöms djupet i stadsbilden förändras och delvis förtas genom förslaget.

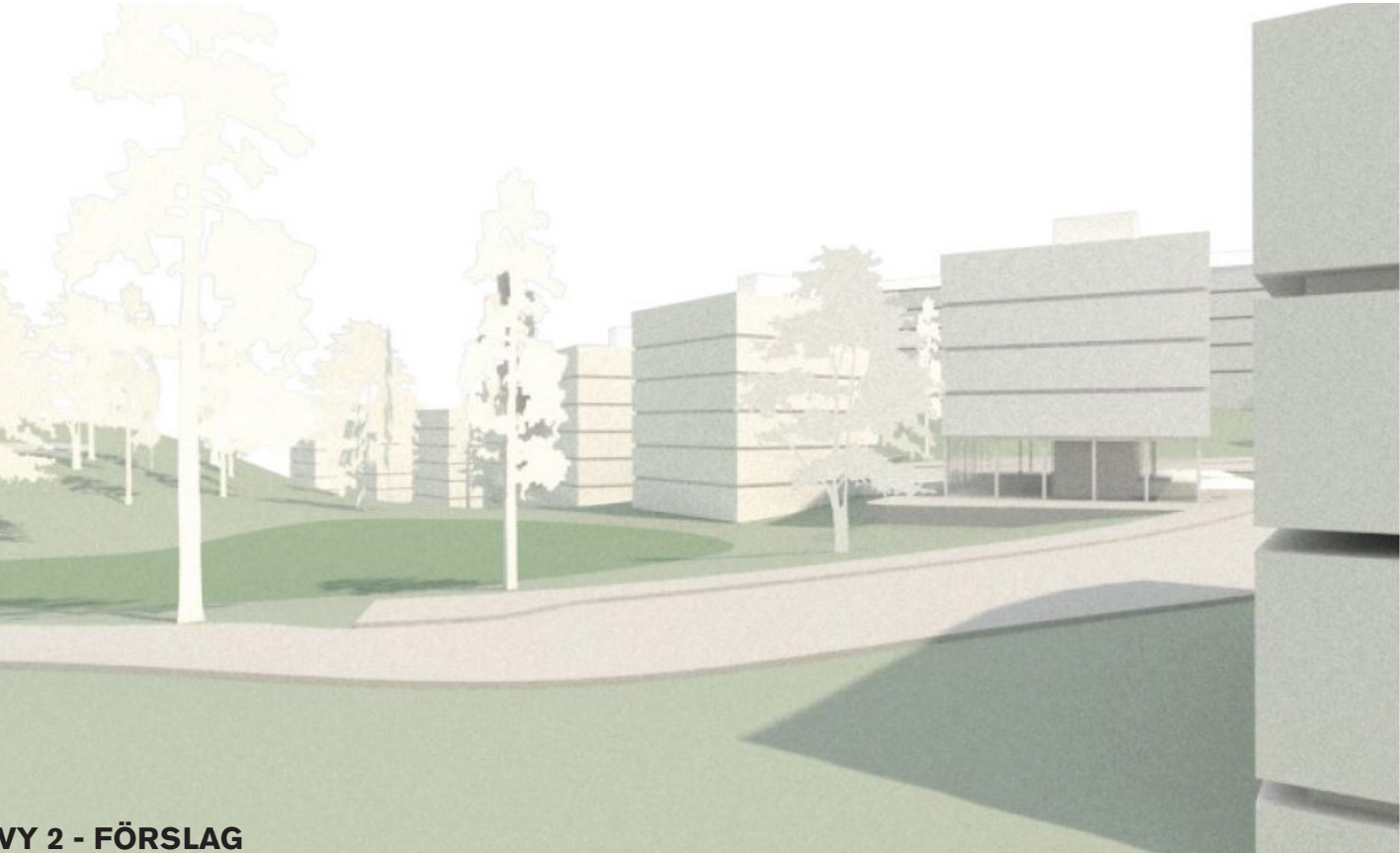
>> Vyer - påverkan av ny bebyggelse

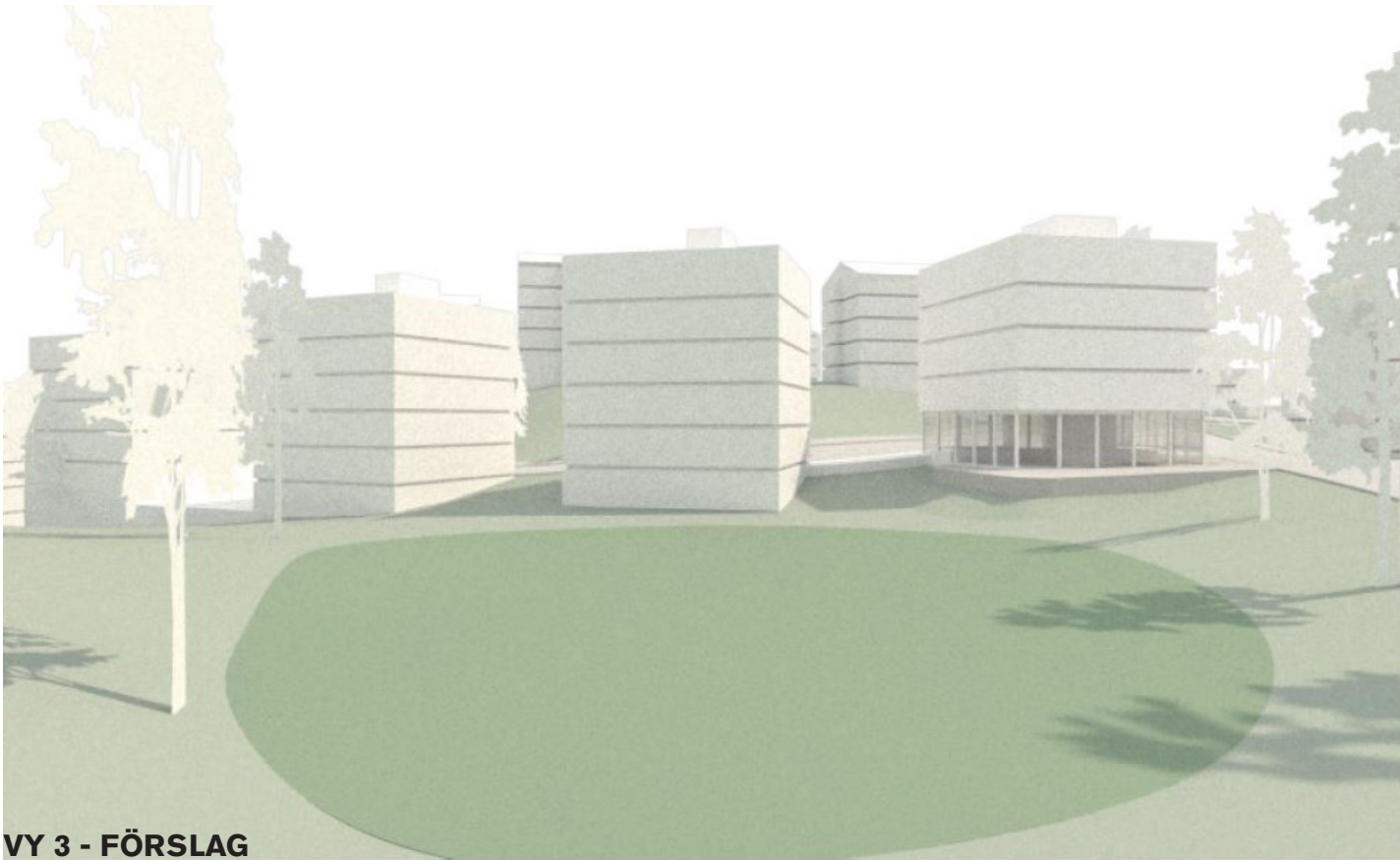
VY 2 - NULÄGE

VY 3 - NULÄGE

VY 2 - FÖRSLAG

VY 3 - FÖRSLAG

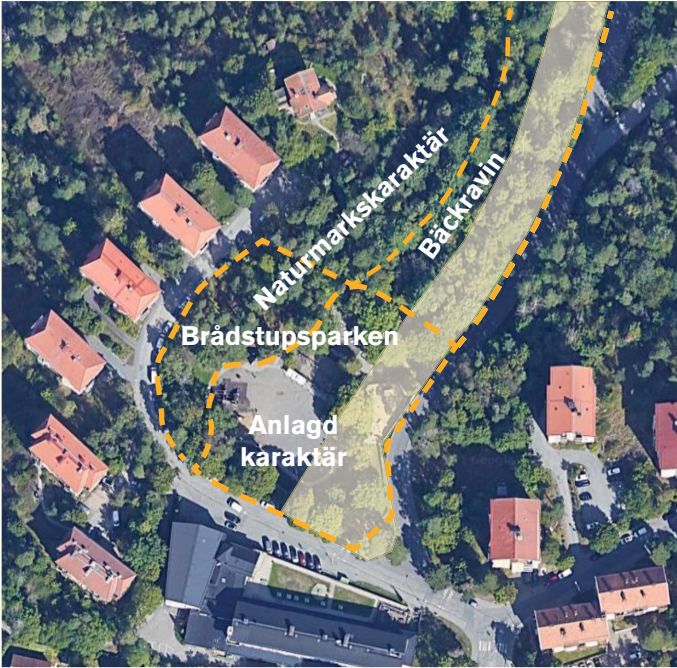
Förslagets påverkan på identifierade värden i kulturmiljöutredning

Identifierade värden KMU	Förslagets påverkan	Antivariska konsekvenser
Områdets planstruktur Klubbacken och Brådstupsparken är en tydlig och välbevarad representant för utvidgningen av Stockholm från 1940-talet och har därmed ett samhällshistoriskt värde. Den sammanhållna planstrukturen med park- och bebyggelsegrupper komponerade i samklang med topografi och naturmark samt en välbevarad parkmiljö och byggnader bidrar till miljöskapande värden. Detta uttrycks dels genom en tydlig rumslighet kring Brådstupsparken, dels genom upplevelsen av området/landskapsbilden på håll. Det senare framförallt från Mälaren och Klubbensborg samt även Vinterviken. Brådstupsparken och naturmarkens branta sluttning ner i dalen mot Klubbensborg var ett centralt inslag redan i den ursprungliga planen. Park- och naturmarken är ett tydligt exempel på hur områdets planstruktur formades med sammanhängande naturpartier för lek och rekreation, fria från biltrafik. Rekommendationer i kulturmiljöutredningen Ur kapitel Ta tillvara och utveckla: <i>”Ny föreslagen bebyggelse bör utföras med varsamhet mot helhetskompositionen av plan-, bebyggelse- och gröstruktur. Nya hus bör anpassas till omgivande befintlig bebyggelse vad gäller skala, placering, volymverkan och material. Nya bebyggelsetillägg bör inte dominera över den befintliga stads- och landskapsbilden. Den för området typiska landskapsbilden med skogsklädda höjder mot Mälaren skall fortsatt vara avläsbar.</i> <i>Punkthusen längs Klubbacken markerar landskapets högsta lägen medan planområdet ligger lägre. Ny bebyggelsen bör underordnas punkthusen och vara lägre än trädtoppshöjd. Föreslagen bebyggelse bör följa topografin och förtydliga dalens riktning.</i> <i>Nya hus bör utformas med ett likartat förhållande till gata och gröstruktur som befintlig bebyggelse. Bevara en öppen struktur, med släpp mellan byggnaderna, som tillåter både passager och utblickar inom området.</i> <i>Ny bebyggelse bör följa topografin och förtydliga dalens riktning.”</i>	Planstrukturen i förslaget Bebyggelse enligt förslaget föreslås placeras på båda sidor av Klubbensborgsstigen, mellan befintlig bebyggelse vid Brådstupsvägen och Klubbacken och påverkar därmed befintlig planstruktur och dess rumslighet kring Brådstupsparken. Den branta sluttningen ner i dalen mot Klubbensborg kommer att bebyggas. Föreslagen bebyggelse följer Klubbensborgsstigen ner i dalen mot det äldre Klubbensborgsområdet.	Konsekvenser för planstrukturen Placeringen av föreslagna nya hus följer Klubbensborgstogens befintliga sträckning på ett sätt som påminner om den äldre planen med bebyggelse i mjukt svängda bågar längs vägar som följer topografin. Byggnader placeras i sekvens mot gata, dock ej tvärställda och inte orienterade i samma vinkel likt befintlig bebyggelse. Den tydliga och välbevarade planstrukturen kommer att påverkas genom ett delvis förändrat sätt att förhålla sig till dalstråket och höjderna. Planförslaget innebär att bebyggelse med punkthus förläggs i dalens sänka ner mot Klubbensborg. Dalbotten längs områdets lägsta delar lämnades i den äldre stadsplanen fri från bebyggelse och planerades istället som parkmark. Brådstupsparkens anlagda karaktär står i kontrast mot naturmarken och bebyggelse i områdets högre liggande delar. En gemensam höjdskala på alla hus gör att terrängen tydliggörs, vilket påminner om förhållningssättet för de befintliga punkthusen längs Klubbacken. Siluetten sett från Mälaren, med ett brett band av sparad naturmark mellan Klubbensborg och den högre liggande bebyggelsen, kommer eventuellt påverkas av de nya husen. Det nordligaste huset ligger inom ett av stadsmuseet särskilt utpekad kulturhistoriskt värdefullt område. Husens höjd kan bryta igenom och försvaga upplevelsen av den gröna siluetten sett från Mälaren, även om en remsa naturmark sparas närmast stranden. Kompletterande vystudier behövs för att avgöra konsekvenser av denna påverkan. Värdet/upplevelsen av Brådstupsparken och naturmarken som ett centralt inslag i den ursprungliga planen kommer minska. Parkens funktion som sammanlänkande stadsbyggnadselement i mötet mellan dagens olika bebyggelsegrupper påverkas negativt. Planeringsideal och berättelsen kommer bli mindre tydlig och delvis försvagas. Typologi och även höjdskala för ny bebyggelse är inspirerad av befintliga punkthus med ursprung i den äldre planstrukturen, framför allt punkthusen längs Klubbacken, med sina femvåningshus med putsade fasader. Det är positivt med en enhetligt utformad och sammanhållen bebyggelsegrupp som skapar en ny tydlig årsring. Planformen, med släpp mellan byggnaderna, medger visuell och fysisk kontakt mot bakomliggande park/naturmark likt befintlig bebyggelse.

>> Förslagets påverkan på identifierade värden i kulturmiljöutredning

Identifierade värden KMU	Förslagets påverkan	Antivariska konsekvenser
Bebyggelsens anpassning till topografin och sparad naturmark Kvarterens utformning och i synnerhet bebyggelsens anpassning till befintlig topografi kan berätta något om tidens samhällsplanering och byggande, men bidrar även till upplevelsevärden på platsen. Lamellhusbebyggelsen är placerad i natur, vilket utgör en grundläggande och tidstypisk egenskap. Sparade naturmarken omkring, mellan och i direkt anslutning till bebyggelsen speglar den äldre stadsplanen och den tidens sätt att hantera topografin i samband med byggandet, vilket bidrar till områdets samhällshistoriska värde men även till miljöskapande värden. Sparad naturmark har även ett landskaps- och naturvärde i sig – bebyggelsen förstärker naturens karaktär. Klubbensborgsstigen har lång historisk kontinuitet och vittnar om den äldre vägsträckningen för att ta sig ut till Klubbensborg. Rekommendationer i kulturmiljöutredningen Ur kapitel Ta tillvara och utveckla: <i>”Bebyggelsens möte med naturmarken behöver hantearas med varsamhet. Ny bebyggelse bör terränganpassas så långt som möjligt för att undvika höga sprängkanter, socklar och stödmurar. Karaktärsgivande vegetation och bergpartier nära husen sparas.</i> <i>Punkthusen längs Klubbacken markerar landskapets högsta lägen medan planområdet ligger lägre. Ny bebyggelsen bör underordnas punkthusen och vara lägre än trädkoppshöjd. Föreslagen bebyggelse bör följa topografin och förtydliga dalens riktning.”</i>	Anpassning till topografi och naturmark Befintlig bebyggelse och dess förhållande till topografi och naturmark kommer att bevaras i sin helhet. Den nya bebyggelsens påverkan begränsas i denna aspekt till eventuell påverkan på fria utsiktspunkter mellan befintliga hus. Nya byggnader utformas med en delvis annorlunda relation till gata, natur och park. Detta genom att ligga direkt intill gata utan förgårdsmark. Gårdarnas utformning kommer också påverka upplevelsen, vilket behöver studeras vidare. Bebyggelsen på östra sidan Klubbensborgsstigen kommer uppföras i starkt kuperad terräng. Underbyggda gårdar med höga socklar och murar liksom tydliga gränser mellan gård och allmän plats skulle avvika från områdets övriga utemiljöer. Klubbensborgsstigen bevarar sin äldre sträckning i förslaget.	Konsekvenser för topografi och naturmark Föreslagen bebyggelse kommer ta en stor del av den medvetet sparade naturmarken i anspråk, i synnerhet i områdets norra delar mot Mälaren. Detta medför en negativ konsekvens för möjligheten att uppleva och avläsa den äldre stadsplanen och den tidens sätt att hantera den givna topografin. Det är positivt att förslaget innebär ett medvetet bevarande gällande delar av den sparade naturmarken mot Brådstupsvägen. Vilket delvis kan mildra den negativa påverkan som helhet. Klubbensborgsvägen bevarar sin äldre sträckning och kommer fortsatt vittna om den äldre vägsträckningen för att ta sig ut till Klubbensborg. Samma höjdskala på alla hus gör att husen följer och tydliggör terrängen, med samma förhållningssätt som punkthusen på Klubbacken. Nya hus kommer placeras in i starkt kuperad terräng, framför allt på östra sidan om Klubbensborgsstigen, där nivåskillnaderna motsvarar två våningsplan. Det är positivt att ambitionen med förslaget är att gårdarna ska utformas med plantrade slänter och topografisk anpassning. Detta behöver studeras vidare för att uppnå mesta möjliga topografiska anpassning och en markutformning som ansluter mot befintlig terräng utan stora höjdskillnader och stödmurar.

>>Förslagets påverkan på identifierade värden i kulturmiljöutredning

Identifierade värden KMU	Förslagets påverkan	Antivariska konsekvenser
Brådstupsparken som en representant för Stockholmsstilen Brådstupsparken är i huvudsak värdefull som en del av områdets övergripande stadsplanering men är också intressant och värdefull i sig. Äldre kartor visar hur de ursprungliga skogspartierna på Klubbacken successivt har omformats och under 1900-talets förädlats till parkmark och naturmark. Karaktären kommer till uttryck genom bland annat storvuxna träd planterade på 1940-50-talet, stigar, trappförbindelser och typiska vistelseytor, vilka har ett värde såsom miljöskapande kvaliteter som tillskapats vid områdets utbyggnad. Park- och naturmarken präglar området, dels genom att skapa ett inre parkrum med solitära träd eller naturmark som rumsavgränsande element, dels genom att förbinda bebyggelsen på dalens två sidor. Brådstupsparken är till sin huvudstruktur en välbevarad och pedagogiskt tydlig representant för den så kallade ”Stockholmsstilen”, utformad av arkitekten Anton Paulsson, under ledning av arkitekterna Holger Blom och Erik Glemme. Brådstupsparken har därför även ett visst parkarkitekturhistoriskt värde. Rekommendationer i kulturmiljöutredningen Ur kapitel Ta tillvara och utveckla: <i>”Brådstupsparken bör bevaras så långt möjligt. Huvudentrén med utblicken över parkrummet från Klubbacken bör bevaras.</i> <i>Bebyggelsens möte med naturmarken behöver hanteras med varsamhet. Ny bebyggelse bör terränganpassas så långt som möjligt för att undvika höga sprängkanter, socklar och stödmurar. Karaktärsgivande vegetation och bergpartier nära husen sparas.”</i>	Brådstupsparken i förslaget Större delen av Brådstupsparken bevaras i förslaget, både dalbotten och naturmarksslänterna åt väster. Ungefär hälften av den idag anlagda parkytan med klippt gräs, parkträd och anlagda funktioner tas i anspråk för ny bebyggelse i parkens östra delar, liksom stora delar av bäckravinen i parkens förlängning mot Klubbacken. Ett par av parkens inslag kommer helt försvinna i och med förslaget, exempelvis den geometriskt upphöjda terrassen med tidstypiska murar och formspråk. Den öppna ytan och lekfunktionen i dalbotten bibehålls som bärande tanke i den kvarvarande parken, men ges en ny utbredning och gestaltning. Några av parkens storvuxna ädellövträd som ramar in parkrummet mot öster, inklusive den stora kastanjen som gett lekplatsen sitt namn (Kastanjeparken), tas bort. Dagens parkentréer mot Brådstupsvägen bebyggs med nya hus. Nya parkentréer anläggs i lägen som anpassats utifrån de föreslagna husen i den nya strukturen. Schematisk illustration över bebyggelseförslagets placering i Brådstupsparken. Ungefär halva bäckravinen och den östra delen av dagens anlagda parkyta bebyggs.	Konsekvenser för Brådstupsparken Brådstupsparken är en representant för Stockholmsstilen där mycket av den ursprungliga rumsgestaltningen fortfarande är avläsbar, med en anlagd karaktär i dalbotten och trädbevuxna slänter. Utbyggnaden och omgestaltningen av parken gör att detta minskar på ett betydande sätt. Detta framför allt på grund av att parkens inramning med obebyggda och trädbevuxna slänter, som ger rummet dess gröna inramning, försvinner i den östra delen. Förslaget visar hänsyn till parken genom att dalbotten hålls fri från nya hus ända fram till gatan i söder och genom att naturmarken som ramar in parkrummet bevaras åt väster. Parkens gestaltning och läsbarhet som dalstråkspark påverkas dock negativt genom att parkrummets skala och rumslighet förändras, samt att dess avgränsning och inramning med obebyggda och trädbevuxna slänter åt öster bebyggs. Husen som placeras i slänten får en eller två suterrängvåningar mot parksidan, vilket ger en 5-6 våningars höjdskala i mötet med parkrummet. Garage med delvis synliga socklar i mötet med parken placeras under tre av gårdarna, vilket gör det omöjligt att etablera stora träd på dessa gårdar. I vyer ifrån parken och över parken från väst så bedöms de föreslagna husen dominera visuellt. Parkens gröna inramning med bevarad naturvegetation och topografi åt väster består, men dess funktion som ett inre vegetationsavgränsat parkrum påverkas, vilket ger en negativ påverkan på upplevelsen av parkrummet. Såväl parkrummets skala och läsbarhet som dalstråkspark påverkas negativt. Samtliga föreslagna hus skapar en ny bebyggd front mot gatan, i huvudsak längs Klubbensborgsstigen men även delvis Brådstupsvägen. Denna påverkan bedöms vara mest kännbar i områdets mer känsliga södra del, i enlighet med vy 1 (s.10). Upplevelsen av parken som en del av Klubbacken kommer försvagas genom uppförandet av hus 1 och 2 i denna vy från Pettersbergsvägen. Parken förlorar i dignitet och dess bärande roll som stadsbyggnadselement i plankompositionen förtas. Den öppna ytan och lekfunktionen i dalbotten bibehålls som bärande tanke i den kvarvarande parken. Det är positivt att parkens inramning med naturmark och äldre trapplopp bevaras mot väster. Bäckfåran kan även inordnas i parkens nya gestaltning. Dagens gångväg in i lekparken från sydöst, vid mötet Klubbensborgsstigen och Brådstupsvägen, byggs bort och föreslås ersättas av nya gångvägar med trappor i söder mot Brådstupsvägen. Från dessa ges fin utblick över parken i dalen, och ansluter samtidigt mot gångstråket som leder till parken Gropen i sydväst. Det är positivt att de sammanlänkande gångstråken och parksambanden kan förstärkas. Det innebär en utveckling av parkerna som överensstämmer uppförandetidens idéer. Även parkens norra gångväg från Klubbensborgsstigen byggs bort. Den ersätts av en ny gångkoppling mot ravinen en bit längre norrut, i höjd med Mamsell Ullas väg. Idag pågår en mängd parkupprustningar och utbyggnadsprojekt i ytterstadens dalstråksparker och andra miljöer från denna tid, exempelvis torg. Det saknas en övergripande analys över utvecklingens sammanlagda effekt på genomförandet av Holger Bloms parkprogram och det kulturhistoriskt värdefulla arvet efter Erik Glemme. Detta kan dock inte utredas inom ramen för ett enskilt projekt. Påverkan på Brådstupsparkens arkitektoniska värde är problematiskt även sett i detta sammanhang.

>> Förslagets påverkan på identifierade värden i kulturmiljöutredning

Identifierade värden KMU	Förslagets påverkan	Antivariska konsekvenser
Lamellhus i olika variationer Bebyggelsen från tidigt 1940-tal inom området kan berättä om utvecklingen av den funktionalistiska stadsplaneringen. Kombinationen av punkthus och tjockhus speglar tidens sociala bostadspolitik under andra världskriget och hur dessa kvarter planerades och slutligen uppfördes. Lamellhusen är tydligt placerade parallellt längs höjder kring dalgången och omgivna av trädbevuxna slänter. Planmönstret är inte lika repetitivt och enhetligt som tidigare under 1930-talet och generellt finns en större variation av byggnadstyper inom det förhållandevis lilla planområdet. Den delvis välbevarade 1940- och 50-talsarkitekturen bidrar till områdets enhetliga arkitektoniska formspråk. I ett större perspektiv avviker dock bebyggelsen i Klubbbacken från sin närmaste omgivning och utgör ytterligare en varierande del av Hägerstens mångfasetterade stadsdel. Sammantaget innebär detta att bebyggelsen har ett visst bebyggelsehistoriskt värde och förhållandevis hög läsbarhet och goda möjligheter till kunskapsförmedling. De gamla träden är ett markant landskapselement som minner om en äldre markanvändning och kontrasterar mot en i övrigt tuktad och låg växtlighet i småhusområdet. Rekommendationer i kulturmiljöutredningen Ur kapitel Ta tillvara och utveckla: <i>”Ny föreslagen bebyggelse bör utföras med varsamhet mot helhetskompositionen av plan-, bebyggelse- och grönstruktur. Nya hus bör anpassas till omgivande befintlig bebyggelse vad gäller skala, placering, volymverkan och material. Nya bebyggelsetillägg bör inte dominera över den befintliga stads- och landskapsbilden. Den för området typiska landskapsbilden med skogsklädda höjder mot Mälaren skall fortsatt vara avläsbar.</i> <i>Nya hus bör utformas med ett likartat förhållande till gata och grönstruktur som befintlig bebyggelse. Bevara en öppen struktur, med släpp mellan byggnaderna, som tillåter både passager och utblickar inom området.”</i>	Befintlig bebyggelse i förslaget Förslaget innebär att en sekvens av punkthus uppförs samlat längs Klubbensborgsvägen. Inga befintliga hus rivs. De nya punkthusen uppförs med distans till samtliga befintliga byggnader inom området, undantaget hus 8 på den östra sidan om Klubbensborgsvägen som ligger förhållandevis nära. Stor omsorg har lagts på den arkitektoniska utformningen av de nya husen, detaljer som sockel, entrépartier och fönster, med tydliga referenser till områdets upphovsman arkitekten Björn Hedvall. I övrigt är det punkthusen på Klubbbacken som i huvudsak kommer påverkas av de nya husen avseende utsikter över parken inom området från väst.	Konsekvenser för befintlig bebyggelse De direkta och negativa konsekvenserna på befintliga byggnader inom Klubbbacken bedöms vara förhållandevis små. Föreslagna volymer är nätta och respektfullt inplacerade, och dominerar inte över den befintliga bebyggelsen. Området bedöms fortsatt kunna upplevas och avläsas som ett uttryck för den funktionalistiska stadsplaneringen, med hus i olika variationer men med ett enhetligt arkitektoniskt formspråk. Det är positivt att ny bebyggelse utgår från områdets karaktär och är homogent i sitt huvudsakliga utförande. De nya byggnadernas typologi och även skala bedöms vara inspirerad av befintliga punkthus med ursprung i den äldre planstrukturen. Framför allt inspirerade av punkthusen längs Klubbbacken med femvåningshus med putsade fasader. Det är positivt med en enhetligt utformad och sammanhållen bebyggelsegrupp som skapar en ny tydlig årsring. En publik verksamhet i sockelvåningen på hus 1 ansluter till den lilla centrumbildningen i Bellmanskällan 11 och dess utformning behöver anpassas till den äldre centrumbildningens karaktär. Negativa konsekvenser för befintlig bebyggelse ligger snarast i ett övergripande perspektiv, i områdets planstruktur såsom redovisats ovan, där byggnadsgruppernas samkomposition med park- och naturmarken och tydliga förhållningssätt till topografin utgör en del av det kulturhistoriska värdet.

Ovan: Fasad, principhus.
DinellJohansson.

Kulturhistoriskt hänsynstagande i planarbetet

Sedan projektets start har flera olika alternativa förslag till nybyggnad inom området arbetats fram och studerats. Även i den process som föregått nuvarande förslag har flera olika utföranden diskuterats, bland annat ett förslag som omfattade tre långsträckta lameller öster om Klubbensborgsvägen samt fler byggnader i anslutning till Brådstupsvägen. Strävan i förslagen har varit att finna bästa lämpliga anpassning på platsen och samtidigt skapa så stor bostadsyta som möjligt på en projektyta med komplex topografi och höga park- och naturvärden.

Positiva konsekvenser

Utförandet med ny bebyggelse i en upprepad sekvens av punkthus, med liknande utformning, som uppförs samlat längs Klubbensborgsvägen bedöms som positivt utifrån antikvariskt perspektiv. Bebyggelsen skapar en ny tydlig årsring med sammanhållen karaktär som bygger vidare på de övergripande karaktärsdragen hos områdets bebyggelse och planstruktur.

Byggnaderna enligt nuvarande förslag bedöms hålla en hög arkitektonisk kvalitet och syfta till att skapa ett homogent uttryck och en sammanhållen helhet i Klubbacken. Stor omsorg läggs på den arkitektoniska utformningen av detaljer som sockel, entrépartier och fönster samt balkonger, med tydliga referenser till områdets upphovsman arkitekten Björn Hedvall, men också nytolkningar jämfört med andra punkthus i närmiljön.

Negativa konsekvenser

Den föreslagna planen innebär en förändrad markanvändning där parkmark tas i anspråk till förmån för ny bebyggelse i dalstråket, vilket gör att flera karaktäristiska uttryck, avseende parkmiljön, stadsbild och stadsplan, försvagas och att de kulturhistoriska värdena därmed minskar. Det gäller framför allt Brådstupsparkens inramning, rumslighet och gestaltning som dalstråkspark, liksom parkens roll som ett viktigt stadsbyggnadselement. Utbyggnaden och omgestaltningen av parken gör att parkens inramning med obebyggda och trädbevuxna slänter, som ger rummet dess gröna inramning, försvinner i öster.

Påverkan på naturmarken bedöms bli stor framförallt öster om Klubbensborgsstigen.

Sammanfattande bedömning - Att utveckla vidare

Förslaget har i varierande grad påverkan på Klubbackens och Brådstupsparkens kulturhistoriska värde. Förslaget bedöms som helhet få stor negativ påverkan på planstrukturens sammantagna kulturhistoriska värde, det vill säga park och bebyggelsegrupper som ursprungligen komponerats i samklang med topografi och naturmark.

Störst ingrepp innebär de nya husen som placeras i parken vid mötet Brådstupsvägen och Klubbensborgsstigen. Upplevelsen av parken som en del av Klubbacken kommer försvagas genom uppförandet av hus 1 och 2, framför allt i vyer från Pettersbergsvägen, vilket får en negativ påverkan på det kulturhistoriska värdet. Förslaget bedöms i denna del innebära en förvanskning i strid med Plan och bygglagens 2 kap. 6 § eftersom parken förlorar i dignitet och dess bärande roll som stadsbyggnadselement i plankompositionen minskar på ett betydande sätt. Bedömningen grundar sig på att plankompositionen i sina huvuddrag är i ursprungligt skick och att den karaktär som parken ger bedöms vara värdebärande för Klubbacken och upplevelsen av området som helhet. Förslaget har utifrån den givna föresatsen att uppföra tio nya hus i Klubbacken anpassats med så stor hänsyn som möjligt till rådanden karaktärsdrag. Strävan har bland annat varit att skapa en samlande plats i anslutning till befintlig bebyggelse inom Bellmanskällan 11. Det är positivt att förslaget avseende den nya bebyggelsen som helhet kan upplevas som en enhetligt utformad och sammanhållen bebyggelsegrupp som ankrar vid Brådstupsvägen, vilket mildrar de negativa konsekvenserna. Denna bedömning och analys utgår från att befintlig bebyggelse i Bellmanskällan 11 bevaras. En rivning av Bellmanskällan 11 skulle förändra platsens karaktär.

Förslaget bedöms dels medföra en direkt påverkan på parkens och Klubbackens värde (såsom beskrivs i ovan stycke), dels medföra påverkan på ett mer övergripande kulturhistoriskt värde - det samlade arkitekturhistoriska värdet som tar sig uttryck i Stockholmsstilens parker. Såsom nämnts i tidigare kommentar så saknas en övergripande analys över den sammanlagda effekten på genomförandet av Holger Bloms parkprogram och det kulturhistoriskt värdefulla arvet efter Erik Glemme. De samlade effekterna bör bedömas i ett större perspektiv och baseras på en fördjupning av befintliga kunskapsunderlag. En fördjupning som dock inte rymms att utredas inom ramen för ett enskilt projekt. Det är därmed svårt

att placera in Brådstupsparkens position i detta större arv, exempelvis avseende frågan om sällsynthet och/eller representativitet.

Byggnader som föreslås i slänter med naturmark, framför allt punkthusen öster om Klubbensborgsvägen, behöver få ett varsamt möte med naturen för att spara så mycket befintlig vegetation och terräng som möjligt. Bebyggelsen och gårdar bör så långt som möjligt anpassas till topografin för att undvika schaktning och höga bergsskärningar. Påverkade markområden i naturmarken behöver återställas och samordnas med gårdarnas utformning, så att gårdarna ansluter till naturen genom mjukt modellerade slänter utan höga stödmurar. Kvarteremarkens utformning och möte med naturmarken bör regleras i detaljplanen.

Värdefulla träd på naturmarken i anslutning till fastighetsmark bör mätas in och skyddas innan byggnationen påbörjas. Ett naturligt möte mellan kvartersmark och park eller naturmark bör säkerställas genom planbestämmelser och genom exploateringsavtalet.

Fortsatt bearbetning av ny bebyggelse, avseende fasadutformning, materialval och detaljering bör inspireras av Björn Hedvalls befintliga bebyggelse. En övergripande målsättning bör vara att ny bebyggels kan avläsas som en grupp.

Kompletterande underlag i den fortsatta planprocessen

Förslagets påverkan på stads- och landskapsbilden sett från Mälaren och Brommastranden, exempelvis Ålsten-sängen / Solviksbadet, bör studeras i jämförande vyanalyser.

Gårdsutformningen, markbehandling och förekomst av socklar och stödmurar behöver i den kommande processen tydliggöras för att bedöma påverkan på topografi och mötet med park och naturmark.

Nyréns Arkitektkontor